

LATVISKĀS IDENTITĀTES MEKLĒJUMI MŪSDIENU DIZAINĀ UN DIZAINA IZGLĪTĪBĀ

Searching of the Latvian Identity Within Contemporary Design and Design Education

Aina Strode, Diāna Apele

Rēzeknes Augstskola, Atbrīvošanas aleja 115, Rēzekne, Latvija,
e-pasti: aina.strode@ru.lv, diana.apele@ru.lv

Abstract. Signs as symbols give the knowledge about universe. Latvian identity is an important theme of design in nowadays. The tendency which is related with Latvian is to return to the ancient wisdom and ancient crafts' skills. The aim of the study: to explore the usage of ethnographic motif, conceptions of stylization and transformation within professional design and design studies. The methods of research: theoretical - analysis of the literature; empirical - qualitative research methods such as the analysis of the study tasks implemented by the RA study program "Interior Design", observation and analysis of students' creative activity. Research base: Rezekne Higher Education and Design Faculty of professional bachelor's study program "Interior Design".

Keywords: cultural heritage, design, design education, ethnography, identity.

Nacionālās identitātes izpratnes analīze

Tematiskie pētījumi par nacionālo identitāti mūsdienā Latvijā ir viens no Latvijas valsts pastāvēšanas, latviešu kā nācijas, nacionālās apziņas, modernās mentalitātes un pilsoniskās sabiedrības pārmaiņu un veicināšanas garantiem. Vēsturiskā atmiņa, pētījumi par nācijas pagātņi un filozofisko ideju tapšanu, novadu identitātes, latviskās un eiropiskās identitāšu krustojšanās, Latvijas kultūras modernizācija ir norises, kurās tiek apliecinātas vērtības, nācijas un valstiskuma ilgtspēja (Kas ir Nacionālā identitāte, 2010).

Nacionālo identitāti pētnieces R. Vedina un I. Baumanē (2009) raksturo kā priekšstatu kopumu par piederību. Priekšstati veidojas, indivīdam pārņemot (lietojot, patērējot) pieredzi (atmiņas institūcijās vai sociālajā vidē (atsevišķu personību atmiņā)) - tradicionālā vai digitālā formā uzkrātos resursus - un izstrādājot pašam savu pieredzi. Tāpat indivīds pats var izmantot, pārņemt un izstrādāt pieredzi tālāk nodošanai. Tas notiek uz pieredzes (kolektīvās atmiņas) bāzes. Nacionālā identitāte tiek konstruēta un šo procesu teorētiski pamato sociālā konstruktīvisma teorija (Vedina, Baumanē, 2009).

Latvijas Republikas Saeimā apstiprinātā „Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam” nacionālās identitātes stiprināšanai paredz, ka „Valstīm, kas netiek asociētas ar megazīmoliem, gandrīz vienīgo iespēju atšķirties un būt konkurētspējīgām sniedz nacionālā identitāte – cilvēki, valoda, kultūra un vērtības. Nemateriālais kultūras mantojums, tai skaitā Dziesmu un deju svētku tradīcijas, stiprina latviešu nācijas ilgtspēju globalizētā pasaulē. Nacionālās identitātes konkurētspējas veidošanā liela nozīme ir radošajai industrijai (dizains, reklāma, tūrisms utt.) un kultūrai, kas savu kvalitāti jau ir pierādījusi” (Latvija 2030, 2010).

Kultūras mantojums ir nacionālās identitātes izpausmes forma un saturs. Tas ir attīstības ilgtspējas pamats, cilvēces vēsturiskā atmiņa, dažādu tautu un nāciju pieredzes un mērķu apliecinājums, kas tiek papildināts ar katra laikmeta jaunradītajām vērtībām un nodots tālāk nākamajām paaudzēm. Kultūras mantojums ir kodols identitātei: individuālai, dzimtas, grupas, kopienas, novada, nācijas, noteikta pasaules reģiona, piemēram, Eiropas. Tas cieši saistās ar patības apzināšanos, kas es esmu, no kurienes nāku, kāda ir mana dzīves jēga, vērtības un kvalitāte. Kultūras mantojums kā cilvēka radošās darbības rezultāts izpaužas daudzveidīgās formās - kā materiālās, tā nemateriālās. Tas aptver kultūrvēsturiskas vietas un ēkas, kultūrainavu, mākslas darbus un senlietas, valodas, paražas un tradīcijas, tradicionālās prasmes un pieredzi, simboliskas un garīgas vērtības. Kultūras mantojuma vērtību nosaka tā autentiskums (Sporāne, 2010).

Etnogrāfija ir vēstures zinātnes nozare, kas pētī tautu izcelšanās un izveidošanās procesu, materiālo un garīgo kultūru, kā arī kultūrvēsturiskās attiecības (Spektors, 2009). Gan vispārējās izglītības programmās, gan ikdienā vērojamā informācija vairumā gadījumu rada seklu priekšstatu par etnogrāfijas būtību, aprobežojoties ar rakstu zīmēm, kas sastopamas ornamentos, ko var redzēt tautu tērpos un rotātajos sadzīves priekšmetos.

Analizējot V. Celma (2011) pētījumus par etnogrāfiju, var secināt, ka galvenokārt ir trīs atšķirīgi skatījumi. Pirmā piekritēji uzskata latvju rakstu zīmes par muzejisku un etnogrāfisku reliktu. Otrajiem zīmes ir interesants gan apgērba, gan sadzīves priekšmetu un telpu rotājums vai oriģināls dizains. Trešais skatījums ir zīmes kā simboli, kas dod zināšanas par pasaules uzbūves pamatprincipiem. Zīme jeb raksts spēj sniegt tik plašu informācijas apjomu, kādu būtu gandrīz neiespējami izteikt vārdos. Kā saka Laikmetīgā mākslas centra direktore, mākslas zinātniece Solvita Krese - mūsdienās latviskā identitāte ir aktuāla tēma dizainā, ko nevar teikt par mūsdienu laikmetīgo latviešu mākslu kā tādu. Viena ar latviskumu saistīta tendence ir atgriezties pie senās dzīvesziņas, senajām amatu prasmēm, kas izpaužas mūsdienu "Dari pats" ("*Do It Yourself*" - *angl.*) kultūras veidā.

Dizaina izglītības uzdevums ir rosināt studentus daudzveidīgai radošajai pašizpaušmei, apliecinot sevi kā Latvijas dizaina veidotājus.

Pētījuma mērķis: apzināt etnogrāfisko motīvu izmantošanas, stilizācijas un transformācijas iespējas mūsdienu dizaina ieceres realizēšanā, etnogrāfijā balstīta krāsu salikuma izmantošanā jaunu priekšmetu radīšanā un rotāšanā, savienojot senatnes mantojumu ar mūsdienu tendencēm, modernajām tehnoloģijām un materiāliem, veicinot etnogrāfisko jaunradi profesionālajā dizainā un dizaina studijās.

Rakstā izmantotās *pētījuma metodes:* teorētiskās – literatūras un avotu analīze; empīriskās - kvalitatīvās pētījumu metodes: studiju uzdevumu analīze RA īstenotās studiju programmas „Interjera dizains” ietvaros, studentu radošās darbības tiešā novērošana un analīze.

Pētījuma bāze: Rēzeknes Augstskolas Izglītības un dizaina fakultātes profesionālā bakalaura studiju programma „Interjera dizains”.

Etnogrāfiskie elementi mūsdienu latviešu dizainā

Nacionālās identitātes izpaušmes latviešu dizainā ir vērojamas visos laikos, sākot ar J. Madernieku (1870.27.II - 1955.19.VII) - izcilu ornamenta meistarū Latvijā 20. gs. sākumā, vienu no latviešu profesionālās lietišķās mākslas pamatlicējiem, līdz mūsdienu dizaineru nacionālās identitātes pašapzināšanās apliecinājumiem. Iespējams, šeit var attiecināt L. Ozoliņas (2010) secinājumu, ka vēlmes, kas izraisa un uztur nacionālās identitātes apzināšanos ir :

- *kognitīvās un apzināšanās vēlmes*, kas parādās piederības veicināšanā, vēstures un pagātnes pieredzes godināšanā, kā arī attieksmē pret kopīgu nākotni;
- *māju jeb savības izjūtas vēlmes*, kas atspoguļojas komunikācijā ar savējiem, kopīgās kultūras vērtībās un drošības sajūtā;
- *nācijas un identitātes aizstāvības vēlmes*, kas parādās cieņas un atbildības izpaušmē.

Iepriekšminēto vēlmju iedalījumu var izmantot klasificējot dizaina izstrādājumus, kas ietver vēstījumu par Latvijas etnogrāfiskajām vērtībām un ir paredzēti gan viesu iepazīstināšanai ar valsti, gan pašu vajadzībām. Tie ir:

- suvenīri, dekorī, vietējās produkcijas iesaiņojumi;
- ekskluzīvas mēbeles, sadzīves priekšmeti;
- logo - identitātes zīmes;
- noformējumi (valsts, gadskārtu svētki, folkloras festivāli, dziesmu un deju svētki utt.);
- rotas lietas;

- Latvijas naudas dizains.

Analīzei izmantoti daži piemēri, kas rodami internetvietnēs, kas liecina arī par šo piedāvājumu mūsdienīgu mārketinga politiku.

Tā, piemēram, ar suvenīru ražošanu un izplatīšanu nodarbojas uzņēmums *SIA Nice Place* (skat. 1.att.). Informācijā par sevi viņi raksta: „Mēs veidojam suvenīrus, kas cilvēkiem atgādinātu vai stāstītu par Latviju. Turklāt šajos suvenīros mēs cenšamies parādīt Latviju tādu, kādu mēs paši to jūtam un redzam. Skaistu, sirsnīgu, dažādu un jauku.”

1. attēls. Uzņēmuma *SIA Nice Place* produkcija

Attīstoties daudzveidīgām apdrukām, perforēšanām u.c. suvenīru izgatavošanas tehnoloģijām, lielākais uzņēmuma izaicinājums ir vietējo iespēju un materiālu izmantošana. Tā, piemēram, pastkartes tiek drukātas uz pārstrādāta nebalināta papīra, kas turklāt ir vienīgais Latvijā ražotais papīrs. Suvenīru kvalitāti nodrošina dizaineres Zanes Ernšteines ideju realizācija, kas iet kopsolī ar mākslinieces personisko Latvijas izjūtu un dažkārt, izvērtējot esošo situāciju, tiek pasniegta ironiskā veidā.

Funkcionalitāte un radošums ir mēbeļu dizaina definīcija. Latvju zīmes ar savu ģeometrisko uzbūvi ir labs ideju avots mēbeļu konstrukcijām, kā arī tiek izmantotas kā īpaša pievienotā vērtība – energoinformatīvs rotājums. Vēsturisko mēbeļu formas vai to daļas dažkārt tiek izmantotas kā atsauce un simbolisks pamats jauna dizaina radīšanai.

Directdesign.lv ir četru radošu dizaineru apvienība, kuru mērķis ir radīt vienkārši lietojamu un laikmetīgu mēbeļu dizainu. Apvienībā darbojas dizaineri - Elīna Bušmane, Anastasija Mass, Kaspars Jursons un Jānis Valdmanis. Savā radošajā darbībā un dizainā jaunie dizaineri izmanto un attīsta arī tradicionālos latviešu etnogrāfiskos rakstus. Mēbeles ir funkcionālas un gaumīgas (skat. 2., 3. att.).

2. attēls. Galdu un ķebļu komplekts. Dizains: Elīna Bušmane
(<http://www.directdesign.lv/#/works/furniture/staklis-collection/>)

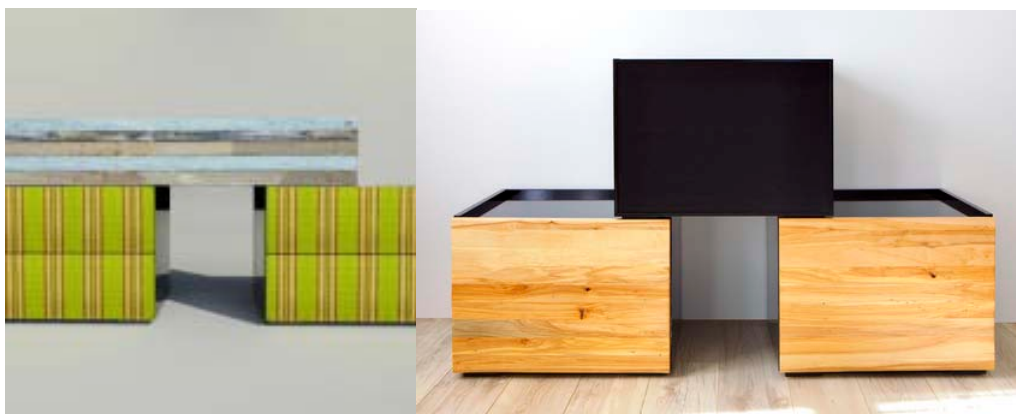
3. attēls. Saliekams kafijas galdiņš. Dizains: Kaspars Jursons
(<http://www.directdesign.lv/#/works/furniture/staklis-collection/>)

Latvju zīmes kā pievienotā vērtība ir arī dizainera Anda Krivma veidotajām āra mēbelēm. Tās izgatavotas no priedes vai egles masīvkoka, neizmantojot skrūves vai naglas (skat. 4. att.).

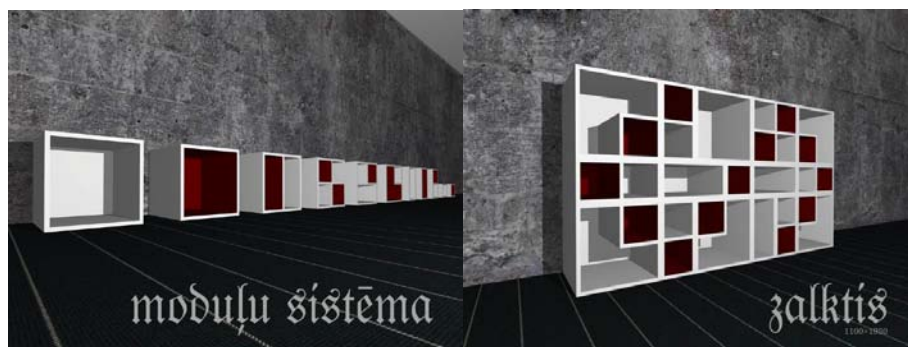
4. attēls. Anda Krivma veidotās mēbeles
(<http://www.krivms.lv/>)

Savdabīgas ir *Latvijas dizaina studijas* mākslinieku izstrādātās mēbeļu kolekcijas „Jumis”, „Laima” un „Saime”. Pievienotais stāsts par kolekciju „Laima” ir šāds: „Tas viss iesākās pirms vairākiem simtiem gadu. Amatnieki tēsa dēļus, lai būvētu mājas sievietēm, bērniem un kaimiņiem. Savu laiku izdzīvojušais materiāls, reiz būdams patvērumš no vējiem, lietus un sniega, savu stāstu turpina šodien. Ieklausies. Ļaudis zināja, ka īpaši iestrādātā Laimas zīme palīdz piesaistīt laimi un labu izdošanos” (Kolekcijas. Laima, 2010). Kolekcija „Jumis” ir maināmu moduļu sistēma, kas ļauj telpā izveidot izvēlētās kompozīcijas plauktu. Fasādes ir izgatavotas no tautiskām segām, veciem koka dēļiem vai uzdrukātiem rakstiem (skat. 5. att.). Tekstilizstrādājumu rakstus un koka virsmās ir iestrādātas senas baltu spēka zīmes, kas sargā saimnieku. Materiālu un tekstūru saskaņošana ir šo kolekciju trumpis.

5. attēls. Mēbeļu kolekcija „Jumis”. Dizains: Gatis Jansons (Latvijas dizaina studija)

Moduļu sistēma ir arī dizainera Naura Cinoviča radītās plauktu sistēmas „Latvis” pamatā (skat. 6. att.). Tā sastāv no 11 moduļiem. Katru moduli iespējams pagriezt par 90 grādiem, atbilstoši nepieciešamajai latvju rakstu zīmei (jumis, saule, laima, māra, ugunskrusts, zalktis u.tml.).

6. attēls. Plauktu sistēma „Latvis”

(<http://nauror.wordpress.com/2012/03/13/mebelu-serija-latvis/>)

Etnogrāfisks pirmsākums ir Mārtiņa Vītola radītajai modulārajai sēdmēbelei "Latviešu krēsls" (skat. 7. att.). Mēbeles konstrukcijas pamatā ir autentiskas redizainētas etnogrāfisko Vidzemes krēslu atzveltņes formas, kuras, kombinējot ar sēdvirsmas plāksnēm, var modelēt dažādas funkcijas sēdmēbelēs, atbilstoši lietotāju vēlmēm un dzīves stilam.

7. attēls. Modulārā sēdmēbele "Latviešu krēsls". Dizains: Mārtiņš Vītols
(http://www.lma.lv/downloads/lma_magistranti.pdf)

Rotu dizainā, izmantojot etnogrāfijas un arheoloģijas izpētes materiālus, darbojas Gundars Pekelis, Inita un Vitauts Straupes, Daumants Kalniņš, Tālis Kivlenieks u.c.

Mūsdienu latviešu dizaina esence vienuviet rodama latviešu dizaina un dzīvesstila veikalā RIIJA (skat. 8. att.). Jau pasaulē atzītu vietējo dizaineru darbi un spožākais amatnieku veikums visplašākajā Latvijas ģeogrāfijā. Estētiski skaisti, mūsdienīgi un vienlaikus funkcionāli mājas un sadzīves dizaina priekšmeti, kuru dizaina koncepts ir latviešu amatniecības tradīciju turpinājums, taču jau ar laikmetīgas pasaules sajūtu. Veidojot veikala piedāvājumu, RIIJA komanda savā ziņā, darbojušies kā mākslas izstāžu kuratori, atrodot labāko un unikālāko katrā no Latvijas reģioniem.

8. attēls. Dizaina veikals RIIJA
(<http://www.rijada.lv/>)

Paši koncepta autori šo latviešu dizaina un dzīvesstila veikalu dēvē vienkārši par riju - vietu, kas senlatviešu saimniecībā bija viena no svarīgākajām. Tāds ir arī tās izveides mērķis - attīstīt un saglabāt latvisko garu, akcentējot to, ka Latvijas mākslinieki un amatnieki spēj radīt apbrīnojami skaistus, laikmetīgus un vienlaikus funkcionālus interjera priekšmetus. Veikala interjeru veidojuši arhitekts Māris Banders un interjera arhitekts Mareks Birznieks.

„Katrai veikalā rodamajai lietai ir sava dvēsele un personība, ko tajā ir ielicis tās radītājs. Šeit nopērkamos priekšmetus rotā latvju rakstu zīmes, kas ir neatņemama Latvijas kultūras mantojuma daļa un vienlaikus savdabīga kodu sistēma, kas atspoguļo gadsimtos veidojušos pasaules izjūtu, dzīvesveidu, kultūras daudzslāņainību un unikalitāti. Vienlaikus šīs dažādu mītu apvītās zīmes darbojas arī kā amuleti, kam, kā vēsta leģendas, piemīt maģisks spēks un spēja pasargāt no burvestībām, slimībām un nelaimēm," saka Natālija Jansone (Atklāts latviešu dizaina veikals RIIJA, 2010).

Topošo dizaineru etnogrāfiskie meklējumi

Dizains ir saistīts ar radošumu un radošu fantāziju, izgudrojumiem un tehniskajām inovācijām. Tomēr dizains nerodas vakuumā ar pilnīgi brīvu izvēli krāsu, formu un materiālu ziņā. Katrs dizaina objekts ir rezultāts attīstības procesam, kuru ietekmē dažādi (ne tikai mākslas) nosacījumi: sociāli-ekonomiskā, tehnoloģiskā un kultūra attīstība, integrējoties ar vēsturisko fonu un ražošanas tehnoloģijas apstākļiem. Tāpat nozīmīga loma šeit ir ergonomikas un ekoloģiskajām prasībām, ekonomiskajām un politiskajām interesēm un mākslinieciski - eksperimentālajām vēlmēm. Dizaina produkts vienmēr atspoguļo apstākļus, kuros tas rodas un vizualizē to ietekmi uz produktu (Būrdek, 2005).

Apliecinājums iepriekš minētajam ir daudzveidīgie topošo dizaineru meklējumi, kurus tie demonstrē studiju procesā, veicot konkrētus uzdevumus studiju kursus, vai apliecinot savu radošumu projektos.

Kā spilgts piemērs šeit ir Latvijas Mākslas akadēmijas Dizaina nodaļas dalība (jau 7.reizi) Stokholmas mēbeļu meses jauno dizaineru darbu izstādē *Greenhouse*. Ekspozīcija ar nosaukumu „React!” atklāja, kā Latvijas jaunie dizaineri izprot savu piederību tradicionālajai amatniecībai, kādu redz etnogrāfiju un tautas identitāti laikmetīgā kontekstā un turpinājumā. Demonstrējot izstādi „React!” Latvijas publikai, interesenti tika aicināti uz neformālu sarunu par dizainu un amatniecību, roku darbu un mūsdienu latviskumu. Šajā diskusijā piedalījās un savus vērojumus apkopoja arī Rēzeknes Augstskolas (RA) docētāji un studenti.

9.attēls. Ekspozīcija „React!”
(<http://www.designlv.lv/?parent=623>)

RA studente Jolanta uzskata, ka ekspozīcija atklāja, kā Latvijas jaunie dizaineri jūt savu piederību tradicionālajai amatniecībai, kādu redz etnogrāfiju un tautas identitāti mūsdienu kontekstā. Ekspozīcija sevī ietvēra Latvijas Mākslas Akadēmijas studentu dizaina izstrādājumus, kuri tika oriģināli izvietoti uz neapstrādāta koka dēļiem, balstītiem ar koka zariem, sienas dekorēja grafiski plakāti ar latviešu etnogrāfiju mūsdienīgā izpildījumā, kā arī apgaismojums tika ieturēts etnogrāfiskā stilā (skat. 9.att.). Kaut arī no pirmā acu skatiena studentu darbi neatklāja savu koncepciju, pēc izsmelošas prezentācijas, kurā tika aprakstītas idejas, darba process un rezultāta izvērtēšana, skatījums uz dizaina produktiem mainījās. Katrs no ekspozīcijas dalībniekiem pamatoja savu dizaina produkta izveides izvēli, tehniku un izklāstīja savu viedokli par inovācijām dizainā, atklājot jaunu skatījumu uz mūsdienu dizainu.

Izziņoši bija astoņu LMA studentu stāsti par dizaina idejas tapšanu un realizāciju. Tā, piemēram, Jekaterina Stakle dalījās pieredzē, ko guva, uzturoties klūgu darbnīcā četras dienas un uzzināja par klūgām piemītošajām pozitīvajām īpašībām, izveidojot mūsdienīga dizaina klūgu grozu pārtikas glabāšanai. Pēc diezgan ilga pavadītā laika darbnīcā, amatnieks, kurš vadīja meistarklasi, tika negaidīti pārsteigts par jauno dizaineru atklājumu - studenti savāca klūgas un sagrupēja tās vairākos toņos, atklājot klūgu māksliniecisko pusi, kas sevī ietver lielu toņu dažādību. Radītais klūgu grozs var lepoties ar tā spējām atjaunoties, jo darbojoties studente atklāja, ka klūgas atjaunojas, tādejādi klūgu grozs ir dzīvais dekors, kurš dīgst un aug. Šādi no viena groza laika gaitā var radīt vairākus tādus pašus grozus vai arī ābolu

turētājus. Viens no negatīvajiem Jekaterinas secinājumiem, bija tāds, ka, ja šī dāvana ir maināma un papildināma, ir jāpārzina klūgu pīšanas tehniku, kura nav pieejama ikvienam, piebilstot, ka tieši jaunieši nevēlētos nodarboties profesionāli ar klūgu pīšanu, lai veidotu sev grozus rudens ražas glabāšanai. Kopā ar studiju biedriem no klūgām tika izveidots arī specifiska izskata un pielietojuma objekts, kurš izskatās pēc roku sildītāja, bet īstenībā ir putnu barotava, kura, ar gaisā paceltu roku to pakratot, izdod skaņas, kuras it kā pievilina putnus. Ievērojams klūgu darbs bija dizaina izstrādājums - masāžas cimds, kurš paredzēts lietošanai pirts rituālos (skat. 10. att.).

10. attēls. Cimds pirtij. Dizains: Gita Degsne
(<http://www.designlv.lv/?parent=623>)

Laura Danilāne savā prezentācijā aktualizēja iepriekšminētos jēdzienus dizains + amatniecība un amatniecība + dizains. Pamatojot jēdzienu dizains + amatniecība, viņa uzsvēra, ka lai tradīcija būtu dzīva arī šodien, tad produktam ir jāklūst laicīgam. Kā amatu savam produktam izvēlējās adīšanu un radīja dūraiņus, kuri ir uzadīti mūsdienīgu žestu formā. Uz cimda un tā iepakojuma tika izmantota rakstu zīme, un tam pievienots zīmes skaidrojums (skat. 11. att.).

11. attēls. Modernizēti etnogrāfiski cimdi. Dizains: Laura Danilāne
(<http://www.designlv.lv/?parent=623>)

Analizējot Latvijas Mākslas Akadēmijas studentu prezentāciju par etnogrāfiju mūsdienīgā redzējumā, tika atklāts, ka ir iespēja aktualizēt senās latviešu tradīcijas un etnogrāfiju, apvienojot tās ar mūsdienu dizainu, radot jaunu jēdzienu „amatniecība + dizains”, kura ietvaros abu profesiju pārstāvji dalās ar savām zināšanām un redzējumu jauna dizaina produkta radīšanā.

Šāda jaunu dizaina produktu radīšanas ideoloģija spēj saglabāt materiālo, sabiedrisko un garīgo kultūru un kultūrvēsturiskās attiecības, kā arī veicināt starptautisku komunikāciju, daloties ar savu pieredzi un kultūras bagātību.

Tautziņas princips studiju programmas „Interjera dizains” īstenošanā Rēzeknes Augstskolā

Mūsdienu izglītībā noris paradigmu maiņa no zināšanās balstītas izglītības uz personības kompetenču attīstību mācību procesā. Izglītības pamatprincipus, kas definēti izglītības koncepcijā (Latvijas izaugsmes modelis, 2005), var uzskatīt par izglītības vērtībām. Šajā dokumentā nosaukti humanitātes, demokrātisma, individualizācijas, radošās darbības, tautiskuma, tikumiskuma, profesionalitātes, zinātniskuma, sistemātiskuma un mūsdienīguma principi.

Studiju procesa didaktiskie principi – pedagoģiskās darbības stratēģija – izvirza prasības augstskolas mācību procesa organizēšanai un īstenošanai. Jo precīzāk tie formulēti, jo pilnvērtīgāk iespējams modelēt studenta un mācībspēka sadarbību labāku rezultātu sasniegšanai (Žogla, 2001).

Tāpat kā vispārējā izglītībā, arī augstskolā veidojas un attīstās personības vērtības, tāpēc svarīgi veicināt studentu vērtīborientējošu attieksmi pret kultūru, darbu, valsti, cilvēkiem un sevi pašu visos studijuursos, jo cilvēks daudz ietekmējas no paraugiem, citu viedokļiem, atziņām, tad to vēlas izmēģināt, pārbaudīt, līdz beidzot to pieņemot vai nepieņemot savā apziņā un vērtību sistēmā.

Tautiskuma princips paredz personības nacionālās apziņas iesakņošanu, nacionālās kultūras apguvēja un pilnīgotāja īpašību attīstību, personības atvērtību un cieņu pret tautas nacionālajām vērtībām. Dizaina studijās tautiskuma princips apvienojas ar mūsdienīguma un radošuma principiem, ja etnogrāfiskie materiāli tiek izmantoti kā iedvesmas avoti oriģināla dizaina radīšanai.

Apkopojot pieredzi RA studiju programmas „Interjera dizains” īstenošanā 2011./2012. st.g., etnogrāfijas izpēte bija nepieciešama dažādu studiju kursu uzdevumu izstrādei (skat. 1.tab.).

1.tabula

Etnogrāfijas izpētē balstīti studiju kursu uzdevumi

Nr.	Studiju gads	Studiju kurss	Uzdevums
1.	1.	Mākslas valoda un kompozīcija	Etnogrāfijas zīmju radoša interpretācija
2.		Studiju projekts (1.sem.)	Tēmas: Sabiedrisko telpu noformējumi gadskārtu un valsts svētkos
3.		Studiju projekts (2.sem.)	Tēmas: - Latvju etnogrāfiskie raksti mēbeļu dizainā; - Etnogrāfijas elementi Latvijas ēku interjeros un eksterjeros; - Latviešu etnogrāfija ādas somu dizainā.
4.	3.	Maketēšana un 3Dmax	Interjera objekts (mēbele, gaismas ķermeņi u.tml.)
5.	3., 4.	Interjera projektēšana un ergonomika (mākslinieciskā noformēšana)	Rēzeknes pilsētvides noformējumi: - 18.nov. - Latvijas Valsts proklamēšanas gadadiena; - Ziemassvētki; - Lieldienas. Augstskolas telpu noformējumi: - aktu zāle - Latvijas Valsts proklamēšanas gadadienas svinīgs pasākums; - foajē - Ziemassvētki;

			- Lieldienas.
6.	3.	Lietišķā grafika un šrifts	Plakātu sērija Latvijas Valsts proklamēšanas gadadienai.

Studijuursos „Mākslas valoda un kompozīcija” (skat. 12. att.) un „Telpas uztvere un koloristika” (skat. 13. att.), darbojoties ar ornamentiem un rakstu zīmēm, studenti veic tēlainās un strukturālās izteiksmes meklējumus, kuru iespējas savā grāmatā V. Celms (2011) apraksta šādi: raksta struktūras, kas atrodamas seno audumu veidos ir pašvērtīgas. Tās iespējams palielināt vai samazināt neatkarīgi no sākotnējās saistības ar konkrētu priekšmetu vai materiālu. Struktūras palielinājums dot iespējas papildus darbībām, kas interpretē vai raksturo šo struktūru, piemēram: mēroga palielināšana, telpiskuma un kustības ieviešana, grafiski lineāro principu papildināšana ar gleznieciski tonālajiem triepieniem, materiālu un gaismas sajūtu izteiksmēm, krāsu salikumu saskaņu un disonansi, mākslinieciski tēlainās izteiksmes paņēmieniem, asimetrijas ieviešana simetrijā un sakārtotībā, dažādas stilistikas pieļāvumi un dinamiska maiņa jeb kārtība un nekārtība kā mērs, jaunas simbolikas strukturēšana telpā, kas atvērusies, palielinot zīmes mērogu (krāsa kā simbols, formas kā simbols u.c.).

12. attēls. Etnogrāfijas zīmes radoša interpretācija

13. attēls. Etnogrāfijas elementu pielietojums telpu dizainā. Dizains: Velga Viļuma

Iespējams šī sākotnējā studentu saskarsme ar radošu ornamenta transformāciju dod pamatu turpmākajām formu interpretācijas iespējām jaunās telpiskās situācijās un materiālos, piešķirot objektam jaunas funkcijas un vērtības. Šādi uzdevumi tika veikti studiju kursā „Maketēšana un 3Dmax” (skat. 14. att.).

14. attēls. Stikla galda pamatnes makets. Dizains: Mārīte Elksne

Ieviešot latvju zīmes apkārtējā vidē, topošo dizaineru uzdevums ir novērtēt kā ornamenti organizē vidi un ievirza domāšanu. Harmonija, kārtība, disciplīna, kas ir ornamenta būtība ir jānodrošina pašā dzīvē, cilvēkos un vidē. Ornamentālo zīmju un struktūru vērtība atklājas, tās ilgstoši vērojot, apcerot un meditējot. Tās ir kā atslēgas un attīstības programmas mūsu latviskai mākslai, videi un garam (Celms, 2011).

Būtisks iemesls valstiskās un tautiskās simbolikas izpētei ir noformējumu veidošana gadskārtu un valsts svētkiem Rēzeknes pilsētvidē un RA telpās. Šādi uzdevumi ir paredzēti studiju kursā „Interjera projektēšana un ergonomika (mākslinieciskā noformēšana)”. Katrs students individuāli izstrādā skices, ko izvērtē docētājs. Piedāvājumu, kurš atbilst īstenošanas kritērijiem, studenti realizē kopīgi (skat. 15. att.).

15. attēls. Top RA aktu zāles noformējums 18.novembra svētku pasākumam

16. attēls. Lieldienu noformējums Rēzeknē. Dizains: Mārīte Elksne un Velga Viļuma

Izvērtējot studentu darbu tapšanas procesu no ieceres veidošanas līdz materiālu un tehnoloģiju izvēlei, daļēji jāpiekrīt B. Sporānes (2010) secinājumam, ka balstoties uz postmodernisma teorijas pamatprincipiem, kultūras mantojumu, saistot ar nacionālās identitātes mēru, definē kā patēriņa precī, ko sabiedrībā patērē fragmentāri, jeb virspusīgi (plaknē, ne dziļumā), jo identitāti postmodernā sabiedrībā konstruē nevis uz kultūras mantojuma pēctecības, bet uz patēriņa lietderības mēra bāzes, uz ātras un ikonogrāfiskas informācijas iegūšanas procesiem. Ja kultūras mantojums eksistē digitālajā vidē, tad tā eksistence ir akceptēta, ja nē, tad kultūras mantojuma nav vispār, jo tas netiek izmantots un tas nenonāk aprītē. Tādējādi studiju procesā ir nepieciešams veidot izpratni par zīmju vietu nacionālo pamatvērtību sistēmā, lai tās, atrauti skatoties, nekļūtu tikai par rotājumiem. Zīmes nepieder tikai pagātnei, tās arī mūsdienās skaidro visuma uzbūvi un norises dabā. Tradicionālā kultūra atspoguļo pieredzi kā dzīvot saskaņā ar dabu. Zīmju uzbūves izpēte atklāj informācijas slāni, ar kuru, prasmīgi rīkojoties, ir iespējams pozitīvi ietekmēt enerģētiskos procesus.

Secinājumi

Nacionālās identitātes izpausmju analīze mūsdienu dizainā un dizaina izglītībā Rēzeknes Augstskolā ļauj konstatēt esošo situāciju, novērtēt tendences baltu kultūras atdzimšanas kontekstā. Vērtībizglītībai, kas ietver tautziņas principu ir nozīmīga vieta un loma katra indivīda un visas tautas garīgajā izaugsmē. Tautas kultūrmantojuma izpēte studiju kursu uzdevumu izstrādei paplašina studentu redzesloku, netieši virza studentu intereses, veidojot tos par starpnacionāli tolerantām un nacionālpatriotiskām personībām. Raksta izstrādē, izmantojot kvalitatīvo pētījumu, sākts pētījums par dizainera identitāti, kas ietver profesionālo un nacionālo komponenti. Pētījuma turpinājumā tiks izstrādāti identitāti raksturojošie kritēriji un rādītāji.

Literatūra un avoti

1. Atklāts latviešu dizaina veikals RIIJA. (2010). Skatīts 03.03.2012.
<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:NM6Vrn48JgQJ:www.tvnet.lv/sievietem/stils/>.
2. Bürdek, B. E. (2005). *Design: History, Theory and Practice of Product Design*. Frankfurt: Birkhauser.
3. Kas ir Nacionālā identitāte. (2010). Skatīts 20.05.201.
<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:XbLtzkHL1vMJ:www.nacionala-identitate.lv/section/show/3+latvie%C5%A1a+identit%C4%81te&cd=4&hl=lv&ct=clnk&gl=lv>.
4. Celms, V. (2011). *Latvju raksts un zīmes. Baltu pasaules modelis, uzbūve, tēli, simbolika*. Rīga: Folkloras informācijas centrs.
5. Latvija 2030. (2010). Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam. Rīga: Latvijas Republikas Saeima. 100 lpp. Skatīts 07.02.2012. www.latvija2030.lv/upload/latvija2030_10062010.pdf.
6. *Latvijas izaugsmes modelis. Pamatnostādnes izglītības attīstības koncepcija 2006. – 2010.gadam*. (2005). Skatīts 28.02.2012. <http://www.unesco.lv/custom/izglattistibaskoncepcija.pps>.
7. Ozoliņa, L. (2010). Nacionālās identitātes izpausmes populārajā kultūrā. I. Bikše (red.) Nacionālā identitāte un komunikācija. Pasaules latviešu zinātnieku kongresa ziņojumu krājums (115-121.lpp.). Rīga: LU SPPI, Skatīts 21.05.2012. http://academia.lndb.lv/xmlui/bitstream/handle/1/896/PLZK_ISBN.pdf?sequence=1.
8. Spektors, A. (2009). *Skaidrojošā vārdnīca*. Skatīts 10.05.2012.
<http://www.tezaurs.lv/sv/?w=etnogr%C4%81fija>.
9. *Sporāne, B. (2010). Digitālā kultūras mantojuma vieta nacionālās identitātes struktūrā*. I. Bikše (red.) Nacionālā identitāte un komunikācija. Pasaules latviešu zinātnieku kongresa ziņojumu krājums (16.-22. lpp.). Rīga: LU SPPI, Skatīts 21.05.2012.
http://academia.lndb.lv/xmlui/bitstream/handle/1/896/PLZK_ISBN.pdf?sequence=1.
10. Valsts kultūrpolitikas vadlīnijas 2006. - 2015. gadam „Nacionāla valsts”. (2006). *Ilgtermiņa politikas pamatnostādnes*. Latvijas Republikas Kultūras ministrija. 104 lpp. Skatīts 07.02.2012.
http://www.km.gov.lv/lv/dokumenti/planosanas_doc.html.
11. Vedina, R., Baumanes, I. (2009). The construction of national identity among minorities and its manifestations in organizations: the case of Latvia. *Baltic Journal of Management*, 4 (1), 94-105.
12. Žogla, I. (2001). Didaktiskie modeļi augstskolā. *Skolotājs*, 6, 19 - 25.